

Preporuka CM/Rec(2011)6 Komiteta ministara državama članicama o interkulturalnom dijalogu i slici o drugome u nastavi istorije

(usvojena od strane Komiteta Ministara 6. jula 2011. na 1118. sastanku zamenika ministara)

Komitet ministara, u skladu sa odredbama člana 15.b Statuta Saveta Evrope,

Smatrajući da je cilj Saveta Evrope da postigne veće jedinstvo među svojim članicama;

Podsećajući da Evropska kulturna konvencija (ETS br. 18) , potpisana u Parizu 19. decembra 1954, ima za cilj da unapredi proučavanje jezika, istorije i civilizacije drugih ugovornih strana, kao i njihove zajedničke civilizacije;

Podsećajući da su šefovi država i vlada Saveta Evrope na Samitu u Varšavi (2005) izrazili želju da podstiču evropski identitet i jedinstvo zasnovano na zajedničkim osnovnim vrednostima, poštovanju našeg zajedničkog nasleđa i kulturne raznolikosti, kao i uverenju da se „dijalog između kultura unapređuje i tačnim shvatanjem istorije“, te su podržali rad Saveta Evrope u vezi sa istorijom i povezanim projektima;

Potvrđujući opšta načela iz Bele knjige o interkulturalnom dijalogu, „Da živimo zajedno, jednaki u dostojanstvu“, koju su promovisali ministri inostranih poslova Saveta Evrope u maju 2008. godine, posebno u pogledu potrebe da se uče i podučavaju interkulturalne veštine, pri čemu nastava istorije igra bitnu ulogu;

Potvrđujući načela i smernice navedene u Preporuci Rec(2001)15 Komiteta ministara o predavanju istorije u Evropi u XXI veku;

Imajući u vidu Preporuku Parlamentarne skupštine 1880 (2009) o predavanju istorije u konfliktnim i postkonfliktnim područjima;

Uzimajući u obzir Preporuku CM/Rec(2010)7 Komiteta ministara o Povelji Saveta Evrope o obrazovanju za demokratsko građanstvo i obrazovanju o ljudskim pravima;

Podsećajući na Preporuku CM/Rec(2008)12 Komiteta ministara o aspektu verskih i neverških ubeđenja u okviru interkulturalnog obrazovanja i Preporuku CM/Rec(2009)4 o obrazovanju Roma i *Putnika* u Evropi;

Uzimajući u obzir Završnu deklaraciju sa 23. sednice Stalne konferencije evropskih ministara obrazovanja (Ljubljana, 4-5. jun 2010) na temu „Obrazovanje za održiva demokratska društva: uloga nastavnika“;

Uzimajući u obzir Deklaraciju o kulturnoj različitosti koju je usvojio Komitet ministara 7. decembra 2000. godine;

Uzimajući u obzir Univerzalnu deklaraciju o kulturnoj različitosti koju je usvojila Generalna skupština UNESCO-a u novembru 2001. godine;

Podsećajući na značaj istorijske dimenzije u radu Saveta Evrope na učenju o holokaustu i sprečavanju zločina protiv čovečnosti, borbi protiv govora mržnje i svih oblika diskriminacije, međuverskom dijalogu i obrazovanju o kulturnom nasleđu;

Potvrđujući da nastava istorije čini sastavni deo obrazovanja za demokratsko građanstvo;
Potpuno svestan da kulturna raznolikost i globalizacija pretpostavljaju dalekosežne promene u pogledu nastavnih planova i metoda uopšte, a posebno u pogledu nastave istorije u svojoj složenosti;

Uzimajući u obzir rezultate rada koji je obavljen u međuvladinom, bilateralnom i regionalnom okviru projekta „Interkulturalni dijalog i slika o drugome u nastavi istorije“, koji je sprovodio Koordinacioni odbor za obrazovanje (CDED) od 2006. do 2010. godine, i njegov poseban uticaj na ulogu nastave istorije:

- unutar evropskih društava sve osetljivijih na nove oblike kulturne različitosti;
- u kontekstu globalizacije kulturnih i ekonomskih razmena i većeg kretanja ideja i ljudi;
- u sprečavanju konflikata i u procesima pomirenja u konfliktnim ili postkonfliktnim situacijama;

Konstatujući posebno da je projekat ukazao na značaj upućivanja na istoriju u sveukupnom interkulturalnom dijalogu bez obzira na njegov kontekst, oblike, poreklo ili subjekte, čime se daje poseban značaj nastavi istorije kao takve;

Imajući u vidu rastuće interesovanje za istorijska pitanja u političkoj debati uopšte;

Primećujući da nastava istorije koja se zasniva na poznavanju i poštovanju drugih predstavlja odlučujući faktor u unapređivanju „zajedničkog života jednakih u dostojanstvu“ u društvima koja se brzo i neprestano razvijaju i koje odlikuje kulturna raznolikost;

Potvrđujući da je, uz poštovanje posebnih obeležja pojedinačnih istorija i uz prevazilaženje tenzija i sukoba, celishodno ukazati na zajedničke istorije koje proizilaze iz istorijskih interakcija, razmena, susreta i konvergencija,

Preporučuje da vlade država članica, uz dužno poštovanje njihovih nacionalnih, regionalnih ili lokalnih struktura i odgovarajućih odgovornosti, posebno u oblasti obrazovanja:

- uzmu u obzir načela navedena u dodatku ovoj preporuci u tekućoj ili budućim reformama nastave istorije;
- gde je to potrebno i u skladu sa nacionalnim, regionalnim i lokalnim procedurama, obezbede da zainteresovane škole i javna i privatna tela – uključujući i nevladine organizacije – budu obavešteni o načelima predstavljenim u dodatku ovoj preporuci;
- podstiču i nastavljaju aktivnosti razmatranja i, po potrebi, reformisanja nastave istorije u cilju stvaranja optimalnih uslova za razvoj interkulturalnog dijaloga zasnovanog na toleranciji, obziru prema drugima, dijalogu i obrazovanju odgovornih građana sposobnih za lično mišljenje, kritičku analizu i istraživanje;

Traži od Generalnog sekretara Saveta Evrope da skrene pažnju na ovu preporuku onim državama koje su potpisnice Evropske konvencije o kulturi, ali nisu članice Saveta Evrope.

Dodatak Preporuci CM/Rec(2011)6

Ciljevi nastave istorije u kontekstu interkulturalnog dijaloga

U cilju jačanja interkulturalnog dijaloga, a imajući u vidu opšte ciljeve nastave istorije, onako kako su sadržani u Preporuci Rec(2001)15, nastava istorije treba naročito da doprinese:

- podizanju svesti o velikoj kulturnoj raznolikosti u današnjim evropskim društvima, kao i povećanju osetljivosti na različita kulturna nasleđa tih društava;
- boljem poznavanju, u opštem kontekstu globalizacije, kulturne istorije drugih svetskih regiona i civilizacija, održavajući pri tom adekvatan fokus na lokalnu, nacionalnu i regionalnu istoriju;
- postavljanju nacionalne kulture i istorije u evropski kontekst i stavljanju evropske kulture i istorije u svetsku perspektivu;
- poznavanju istorije odnosa između kultura, civilizacija i naroda, kao i doprinosa svakog od njih razvoju, rastu i kreativnosti drugih;

- razvoju znanja i veština potrebnih za uspostavljanje otvorenog i produktivnog interkulturalnog dijaloga, omogućujući svim budućim građanima da steknu percepciju i razumevanje istorije drugih i da na taj način bolje sagledaju i razumeju sopstvenu istoriju;
- razvoju multiperspektivnog pristupa u analizi istorije, naročito istorije odnosa između kultura;
- preciznoj identifikaciji i kritičkoj analizi stereotipa, okoštalih slika, pristrasnosti, staromodnih pogleda i tumačenja koja su neprimerena ili mogu dovesti do pravih nesporazuma ili, uopštenije, do neodgovarajućih slika o drugome;
- sprečavanju napetosti i sukoba u osetljivim situacijama i unapređenju procesa pomirenja u konfliktnim i postkonfliktnim situacijama, pre svega tamo gde je kulturna raznolikost u širem smislu eksploatisana ili je bila eksploatisana u sukobima političke vrste;
- zajedno sa drugim disciplinama, stvaranju preduslova za produktivan interkulturalni dijalog, odnosno promociju zajedničkih vrednosti i referenci, kao što su osnovna prava koja su potrebna da bi se dijalog uspostavio na zdravim osnovama, kako je navedeno u Beloj knjizi;
- omogućavanju budućim građanima da daju svoj pristanak, u potpunosti zasnovan na činjenicama, da „žive zajedno“ u složenim kontekstima koji se menjaju i čiji razvoj je često nepredvidiv ili neočekivan.

Orijentacije reformi nastave istorije u cilju njenog doprinosa interkulturalnom razvoju

Bilo bi generalno preporučljivo da se:

- vodi računa o tome da se nastavi istorije da njeno pravo mesto u nastavnim programima, s obzirom na značaj iz gorenavedenih razloga, kao i rastući interes za pitanja istorije u javnom mnjenju većine država članica;
- nastava istorije u školi osmisli ne samo kao cilj sam po sebi, već i kao sredstvo za postavljanje čvrstih temelja doživotnom učenju istorije;
- obezbede sredstva za evaluaciju i monitoring u vezi sa svakim procesom reforme nastave istorije;
- podstiče i poveća saradnja svih zainteresovanih strana i institucija koje pomažu u nastavi istorije iznad i izvan stvarne školske nastave, bilo u periodu obaveznog obrazovanja ili u raznim drugim oblicima obrazovanja kasnije tokom čitavog života;
- podstiče razvoj zajedničkih projekata, inicijativa, događaja i razmišljanja između škola, istorijskih muzeja, izdavača (knjiga i časopisa), audio-vizuelnih medija (televizije, radija, itd.), kulturnih centara, službi lokalnih ili regionalnih vlasti zaduženih za kulturu, nevladinih organizacija, biblioteka, arhiva i drugih relevantnih kulturnih institucija.

Nastava istorije, dijalog i postkonfliktne situacije

Sva načela sadržana u ovom dodatku odnose se na proces ponovne izgradnje poverenja i ponovnog učenja kako „živeti zajedno“ u postkonfliktnim situacijama.

Treba ipak shvatiti da takve situacije karakterišu:

- veoma snažne i visoko polarizovane emocije;
- poseban značaj koji se pridaje uglavnom kratkoročnom, i to zaista veoma kratkoročnom pamćenju;
- veoma veliki uticaj senzibilizacije na pamćenje putem porodice i mnogih drugih subjekata, grupa ili udruženja u vezi sa kojima je uloga škole posebno teška;
- veoma velik značaj naročito negativnih stereotipa;
- često veoma destruktivan pristup koji usvajaju pojedini mediji;
- politički kontekst koji je još uvek delikatan i ponekad nestabilan.

U tim kontekstima nastava istorije treba da, uz poštovanje njihovih specifičnosti:

- doprinosi kontrolisanom izražavanju emocija;
- pogoduje najsveobuhvatnijoj mogućoj percepciji i analizi sukoba njegovim stavljanjem u širi kontekst;
- pomogne da se otkrije i identifikuje ono što su strane u sukobu možda razvile u smislu zajedničke istorije, posebno ukazujući na odnose, interakcije, konvergencije i sličnosti u smislu kulture, u svakodnevnom životu;
- doprinosi neophodnim procesima empatijskog reagovanja na druge;
- uklopi se u procese obnove mira i stanje „zajedničkog života“, omogućujući da se spreče i razreše sukobi u budućnosti;
- naročito primenjuje metode čiji je cilj učenje i zajednički rad na projektima od zajedničkog interesa.

U ovim izuzetno teškim kontekstima, nastavnik istorije ima ključnu ulogu, a naročito:

- kao posrednik koji obezbeđuje neutralnost i transparentnost;
- u podizanju samopouzdanja;
- u održavanju kontinuiteta u teškim fazama procesa pomirenja udruživanjem roditelja i nevladinih organizacija baziranih u zajednici;
- u pogledu blagovremenog stavljanja naglaska na udruživanje vanškolskih struktura u procesu učenja istorije;
- u podsticanju i podržavanju prekogranične ili transregionalne saradnje.

Metode i obrazovni pristup

Imajući u vidu izuzetnu raznolikost i veliki broj „istorija drugih“ kojima je potrebno baviti se u današnjim multikulturalnim kontekstima, bilo bi celishodno, u vezi sa budućim reformama nastave istorije:

- tražiti u svakom trenutku najbolju moguću ravnotežu između sticanja istorijskog znanja u vezi sa lokalnim, regionalnim, evropskim i međunarodnim nivoom i sticanja veština za doživotno otkrivanje i upoznavanje istorije drugih kultura;
- primenjivati aktivni i interaktivni pristup nastavi, tj. pristup koji uključuje sticanje znanja i veština putem aktivnosti kao što su sprovođenje projekata, individualno ili kolektivno istraživanje, rasprave u učionici, istraživanja na terenu, pisanje rezimea, intervjuisanje ključnih svedoka i, kada to tehnički uslovi dozvoljavaju, uspostavljanje interregionalnih ili međunarodnih kontakata s drugim školama, itd.;
- podsticati interdisciplinarnu saradnju u samoj školi između nastave istorije, književnosti, filozofije, jezika, nauke i tehnologije, društvenih nauka i ekonomije i, po potrebi, verske nastave i, uopšte, sa svim aktivnostima koje doprinose obrazovanju za demokratsko građanstvo;
- voditi računa da nastava istorije, naročito u smislu njenih implikacija za interkulturalni dijalog, takođe bude dobro integrisana sa stručnim i tehničkim obrazovanjem.

Udžbenici istorije i nastavni materijali

U cilju aktivnog i interaktivnog obrazovanja, udžbenici istorije i nastavni materijali uopšte treba da imaju odgovarajući status, funkciju, sadržaj i strukturu.

Posebno je bitno da udžbenici istorije i nastavni materijali iz istorije generalno treba da budu što raznovrsniji i što je moguće više pluralistički.

Udžbenici istorije ili nastavna sredstva treba da:

- uzimaju u obzir nedavni razvoj istorijskih istraživanja;
- budu izvor podataka sami po sebi, u okviru multiperspektivnosti;
- olakšavaju pristup izvorima različitog porekla;
- podstiču i olakšavaju rasprave i postavljanje pitanja;
- budu osmišljeni od strane timova kojima je veoma bliska kulturna raznolikost i da budu predmet detaljnih konsultacija sa autorima iz različitih kulturnih sredina.

Medijsko obrazovanje

U sklopu primene ove aktivne i interaktivne metodologije, nastava istorije treba da bude povezana sa medijskim obrazovanjem, a naročito u cilju razvoja:

- kritičke analize porekla i sadržaja slika, izveštaja, audio-vizuelnih arhiva, televizijskih programa od posebnog interesa, itd.;
- sticanja sposobnosti za pronalaženje i kritičko analiziranje internet izvora;
- mogućnosti za korišćenje novih tehnologija radi sprovođenja projekata koji povezuju različite aktere ili partnere izvan učionice;
- neophodnih veština za korišćenje novih medijskih formi da bi se predstavili sinopsisi, rezultati istraživanja, itd.;
- dijaloga koji uključuje nastavnike istorije, one koji planiraju nastavne programe, one koji osmišljavaju nastavne materijale, kao i medijske poslenike.

Veštine koje su konkretnije povezane sa učenjem istorije drugih

Treba uložiti trud da se, kroz odgovarajuću nastavnu praksu, podstiču sticanje i razvoj sledećih veština, sposobnosti i stavova:

- interesovanja i radoznalosti vezanih za istoriju;
- opšte svesti o međuzavisnosti kultura;
- osetljivosti za kulturu i uverenja drugih;
- sposobnosti da se kulturna raznolikost sagleda kao zajednička vrednost;
- sposobnosti da se sopstvena kultura postavi u širi kontekst;
- sposobnosti da se identifikuju stereotipi i predrasude;
- sposobnosti da se saslušaju i poštuju druga gledišta i spremnosti na dijalog;
- sposobnosti da se kontrolišu sopstvene emocije i prihvata izražavanje emocija drugih;
- sposobnosti da se pravi razlika između činjenica istorije i sudova o istoriji ili tumačenja istorije i da se, kao rezultat toga, dolazi do vlastitih zaključaka;
- sposobnosti da se donose obrazloženi kritički sudovi;
- sposobnosti da se razumeju, uporede i analiziraju izvori različitih vrsta i porekla.

Uloge, kompetencije i obuka nastavnika istorije

Reforme nastave istorije koje nameće evolucija kroz koju prolaze konteksti u kojima se te reforme odvijaju u velikoj meri se zasnivaju na temeljnoj transformaciji uloge kompetencija budućih nastavnika istorije, a samim tim i njihove obuke.

Bilo bi preporučljivo:

- povezivati nastavnike na svim nivoima što je više moguće u svim fazama pripreme reformskih projekata;
- nastaviti i intenzivirati napore koji su često započeli već tokom univerzitetske obuke budućih nastavnika istorije na uključivanju valjane i temeljne obrazovne obuke, uključujući praktično iskustvo;
- koncipirati obuku nastavnika istorije uz usklađenost između početne faze i njihovog usavršavanja kroz rad;
- obezbediti sredstva monitoringa, evaluacije i eksperimentisanja, čime bi nastava istorije i obuka nastavnika mogli da drže korak sa kontekstualnim razvojem i transformacijama;
- obezbediti da budući nastavnici istorije sami dovoljno vladaju interkulturalnim stavovima i veštinama koje bi učenici trebalo da steknu;
- osposobiti nastavnike, putem odgovarajuće obuke, da steknu kompetencije potrebne za njihovo prenošenje u kontekstu učionice, odnosno:
 - da vladaju komparativnim i multiperspektivnim pristupom istoriji i da imaju sposobnost da organizuju debate i rukovode sučeljavanjima gledišta;
 - da vladaju osnovnim elementima obuke za analizu slika u svakom obliku;
 - da mogu da primenjuju aktivne i interaktivne metode u nastavi;
 - da zapažaju vrednost i uslove razvoja partnerskih odnosa unutar škole i sa drugim akterima u učenju istorije izvan same školske zajednice;
 - da budu u stanju da procenjuju procese učenja istorije, a posebno prema kriterijumima interkulturalnog znanja;
 - da budu motivisani za permanentno samoobrazovanje;
 - da dovoljno poznaju nove informacione tehnologije i znaju kako da kritički koriste svoj puni potencijal za istraživanje i procenu izvora i sredstava koje one pružaju za uspostavljanje mreža saradnje;
 - da mogu da koriste pristupe koji pokrivaju više nastavnih programa.

Otvaranje škola i partnerstava

Da bi se u složenom socijalnom i kulturnom kontekstu koji se stalno menja mobilisale sve institucije koje doprinose doživotnoj nastavi i učenju istorije, bilo bi celishodno:

- podsticati saradnju između škola i drugih zainteresovanih strana u nastavi istorije unutar zajednice, kao što su muzeji, kulturni centri i službe, lokalni mediji, biblioteke, arhive, spomen-mesta i lokalna udruženja aktivna u oblastima vezanim za istoriju;
- podsticati druge zainteresovane strane da razvijaju obrazovne usluge, naročito u istorijskim muzejima;
- organizovati zajedničke kurseve obuke za nastavnike i organizatore tih obrazovnih usluga kako bi se obezbedila usklađenost u pogledu ciljeva i metoda i steklo znanje o potencijalima, ali i poteškoćama u implementiranju partnerstava.

Međunarodna dimenzija

Da bi se istinski realizovali pristupi koji se zasnivaju na multiperspektivnosti i identifikaciji i razbijanju stereotipa i drugih neodgovarajućih slika o drugome i da bi se uzele u obzir implikacije globalizacije u nastavi istorije, bilo bi celishodno:

- podržati razvoj novih nastavnih metoda u cilju jačanja interkulturalne komunikacije putem obrazovanja;
- podržavati odgovarajućim sredstvima razmene nastavnika i razvoj međunarodnih i, posebno, evropskih mreža udruženja nastavnika, istorijskih muzeja, udruženja ili drugih tela sa istorijskim usmerenjem;
- podsticati škole da sprovode međunarodne projekte između škola ili između odeljenja u vezi sa nastavom istorije, naročito koristeći mogućnosti koje nude nove komunikacione tehnologije;
- podržavati u svakoj državi članici organizovanje evropskih ili međunarodnih „interkulturalnih“ istorijskih seminara namenjenih nastavnicima istorije;
- podsticati i pomagati nastavnicima istorije da prisustvuju i doprinose evropskim ili međunarodnim kursovima.